

УДК 82: 004

Бернадська Ніна Іванівна

Доктор філологічних наук, професор

Професор кафедри історії української літератури, теорії та літературної творчості

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

nbernadska@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9217-2229

Жигун Сніжана Віталіївна

Доктор філологічних наук, доцент

Професор кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

s.zhyhun@kubg.edu.ua

ORCID: 0000-0003-1193-2949

ЯК НАВЧАТИ ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕРЕЖЕВИХ ІКТ?

Анотація. Стаття розглядає досвід використання мережових ІКТ під час вивчення літературної критики в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Інституті філології Київського університету імені Бориса Грінченка. Стратегія застосування ІКТ у навчальному процесі дисципліни була розроблена відповідно до потреб програм курсів «Критик у сучасному літературному процесі» Н.І.Бернадської (Навчально-науковий інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка) та «Жанри літературної критики» С.В. Жигун (Факультет української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка). Мета статті – оцінити ефективність використання засобів мережових (web-based) ІКТ під час вивчення дисципліни «Літературна критика». Результати. На підставі опису та аналізу можливостей застосування таких зразків мережових ІКТ, як хмари тегів, карти пам'яті, інтерактивної дошки Padlet, гугл-форм, соціальних мереж та блогів у форматі розсилки, зроблено висновок, що застосування цих застосунків і платформ під час вивчення літературної критики сприяє формуванню навичок аналізу літературно-критичних текстів; структурування аналізованої проблеми та створеного тексту; моніторингу аудиторії та апробації і промоції текстів. Представлена стратегія використання ІКТ у викладанні літературної критики направлена на формування зручного навчального середовища, здатного трансформуватися у професійне. Вивчення нових форматів, що виникли і побутують у мережі, допомагає студентам глибше зрозуміти сучасний літературно-критичний процес та почати формувати власну репутацію як фахівця. Оцінка цієї стратегії як позитивної спирається на зростання залученості студентів у навчальний процес; покращення якості підготовки до занять завдяки доступності матеріалів у групі; урізноманітнення прийомів у критичних текстах студентів порівняно із попередніми роками. З негативних наслідків застосування цієї стратегії варто звернути увагу на пасивність інтровертованих студентів під час виконання завдань, що потребували взаємодії зі сторонніми людьми. Проте це не становить перешкоди для подальшого застосування цієї стратегії у викладанні літературної критики.

Ключові слова: мережові ІКТ; літературна критика; навчальне середовище

Постановка проблеми. Інформаційно-комунікативні технології вважаються однією з підвалин сучасного світу. У багатьох країнах ІКТ є частиною освітнього процесу, й вони змінюють викладацькі методи і програми «щоб відповідати потребам нової ІКТ компетентної генерації, що зростає» [1]. ІКТ в навчальному процесі є ефективним навчальним ресурсом, що дозволяє взаємодіяти з іншими, щоб розвивати свої інтереси, пропонує можливості створювати, ініціювати та взаємодіяти під час навчального процесу, надає доступ до глобальної інформації, а також створює різноманітні форми соціального залучення, є базою для створення навчального контенту, змінює роль викладача і пропонує можливість поліваріантного розуміння оточення та

можливість виражати власну ідентичність [2, 236]. Відтак застосування ІКТ активізувало перехід від підходу у викладанні, що отримав назву "Information Transmission/Teacher-Focused" (ITTF), до підходу "Conceptual Change/Student-Focused" (CCSF) [3]. Перший акцентував на винятковій ролі викладача як джерела знань, які студент вчився переймати і відтворювати. Натомість другий відводив викладачеві роль фасилітатора, який допомагає студенту сконструювати власне розуміння матеріалу. Отож, йдеться про відмову від передачі готових знань, а натомість пропонується формувати активний дослідницький підхід, критичне мислення і пошук.

Від кінця ХХ століття створюються і поширюються навчальні е-курси, застосунки для вивчення мов, електронні дошки тощо, які набувають значної популярності серед молоді. Особливо ефективними вони стали у часи дистанційного формату навчання останніх років. Утім, незалежно від форми навчання, ІКТ здатні покращити навчання за допомогою інтерактивного контенту та розширити можливості формування індивідуальної траєкторії. У сучасній методиці широко обговорюються можливості і формати змішаного навчання (blended learning), яке «поєднує очну та онлайн комунікацію таким чином, щоб поєднання переваг обох цих форм дало кращий результат, ніж використання їх окремо» [4, С. 105].

Застосування ІКТ у галузі філології демонструє певний дисбаланс на користь лінгвістичних дисциплін (від лінгводидактики до корпусної лінгвістики), тоді як вітчизняний досвід у сфері літературознавчих дисциплін є порівняно меншим. Тому запропонувати шляхи використання сучасних ІК-технологій під час вивчення літературознавчих дисциплін є **актуальним** завданням у сфері методології освіти.

Аналіз досліджень. Огляд літератури демонструє, що дослідження впливу і застосування ІКТ у навчальному процесі розвиваються у двох парадигмах, які Лукаш Томчик називає парадигмою можливостей та парадигмою ризиків [5]. Представники першої пов'язують використання ІКТ із позитивними результатами, зокрема підтриманням навчання на сучасному рівні: «Використання сучасніших і швидших цифрових застосунків та візуально привабливих програм і сайтів стає індикатором адекватного реагування на зміни у світі технологій. Удосконалення застосунків викликає позитивні відгуки (наприклад, стають сфокусованішими на студентах, посилюють престиж вчителя, що використовує ІКТ, підвищують додаткові освітні цінності)», підсумовує Томчик [5, С. 399]. Натомість представники парадигми ризику акцентують увагу на негативних наслідках застосування ІКТ, вказуючи, що мережеві засоби можуть ставати засобами чи середовищем, що сприяє агресивній поведінці та полегшує доступ до шкідливого контенту. Плануючи залучати ІКТ у навчальний процес, необхідно враховувати як позитивні наслідки, так і потенційні ризики.

Мережеві ІКТ створюють широкі можливості для посилення ефективності навчального процесу. Так, застосування ІКТ у навчанні посилює інтерактивність занять, а, отже, й залученість студентів, та підвищує мотивацію здобувачів освіти [6]. «Застосування ІКТ у викладанні та вивченні можуть вплинути на стиль викладання та роботу студентів через просування інтерактивної діяльності та розширення доступу до матеріалів, які вони вивчають» [7, С. 1197]. Крім того, науковці акцентують увагу на потенціалі мережевих ІКТ формувати навчальне середовище та «формувати мережу інформації, контактів та ресурсів, що стосуються реальних проблем» [8, С. 87]. Застосування ІКТ формує у студентів звичку до навчання упродовж життя, що покращує їхню конкурентоздатність на ринку праці. Також звертають увагу, що застосунки Web 2.0 «дозволяють користувачу брати безпосередню участь у створенні, уточненні та розповсюдженні контенту. Наприклад, позначаючи тегами онлайн контент (тобто маркування частин тексту, зображень чи інших форм коду), користувачі мають змогу сортувати та поширювати контент один з одним, освоювати та використовувати

існуючий контент у створенні власного» [9, С. 2]. Мережа Facebook, щодо використання якої в освітньому процесі велися гострі дискусії [див.10], створює можливості «повному залучити студентів у їхнє навчання» [11]. С.Манка та М.Ренієрі у своєму огляді [12] наводять перелік із 23 можливих способів застосування мережі Facebook, зокрема: як навчальне середовище, у якому студенти створювали й обговорювали бібліотеку мультимедійного контенту; як аналог дошки для оголошень, дискусій, коментарів, опитувань, поширення джерел; як неформальне навчальне середовище, де студенти зустрічаються з експертами та гостьовими лекторами; як допоміжне/самоорганізоване навчальне середовище, де поширюють додаткові джерела; як засіб залучити студентів до онлайн дискусії, як систему менеджменту навчання у випадку змішаного курсу; для створення та оприлюднення застосунків; як віртуальний простір крос-культурної взаємодії [12, С. 501-504]. Аналіз ефективності цих способів виявляє, що Facebook – ефективний засіб створення навчального середовища, у якому студенти взаємодіють між собою, із викладачами, експертами та зацікавленими особами, однак цей процес потребує модерування викладача (учасники самоорганізованої групи були менш активними).

Зважаючи на можливості, які пропонують засоби ІКТ, варто визнати слушним твердження дослідників, що «використання інструментарію ІКТ у системі освітньої підготовки майбутніх фахівців-філологів – це умова забезпечення мотивації до навчання, реалізації нової моделі комунікації, активізації пізнавально-емоційних процесів, особистісно-професійного розвитку, формування інноваційного мислення студентів» [13, С. 201].

Водночас, слід зважити на ризики для освітнього процесу, які виникають в наслідок застосування мережевих ІКТ: мережа є засобом і простором для генерації шкідливого контенту, поширення мови ненависті, зловживання персональними даними, порушення авторських прав. Дослідники також називають Інтернет-залежність, патостримінг (стрімінг неприйнятної поведінки), номофобія (страх відлучення від мобільного), страх пропустити подію/досвід, що змушує людей постійно бути онлайн. Однак визнаючи присутність означених загроз, вважаємо слушною думку, що лише невеликий відсоток молодих користувачів мережевих застосунків ризикують зазнати негативного досвіду [5, С. 403]. Водночас, молоді люди не завжди поінформовані про заходи реагування на загрози, тож якщо вони реалізуються у навчальному процесі, вчитель має змогу втрутитися, нейтралізувати наслідки і навчити обачній поведінці в мережі. Тому ризик негативних наслідків застосування ІКТ у навчальному процесі не повинен перешкоджати використанню мережевих засобів.

Відтак **мета** пропонованої статті – оцінити ефективність використання засобів мережевих (web-based) ІКТ під час вивчення дисципліни «Літературна критика». Умовами досягнення мети визначено виконання двох завдань: запропонувати способи використання засобів мережевих (web-based) ІКТ під час вивчення літературно-критичних дисциплін та проаналізувати досвід такого використання.

Пропонована стаття – кейс-стаді застосування ІКТ для навчання літературній критиці. Стратегію використання ІКТ у навчальному процесі розроблено відповідно до потреб програм курсів «Критик у сучасному літературному процесі» Н.І.Бернадської (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) та «Жанри літературної критики» С.В. Жигун (Київський університет імені Бориса Грінченка), а також посібника «Жанри літературної критики» Н.І.Бернадської, 2020. Ця стратегія була апробована під час періоду дистанційного та асинхронного навчання, але запропоновані ідеї мають не лише компенсаційну цінність, але й власну, дозволяючи покращити ефективність навчання та набуття студентами навичок, необхідних у сучасному професійному житті.

Розробка стратегії застосування ІКТ для ефективного навчання літературній критиці почалася з опрацювання наукової літератури, що дало змогу виявити широкий перелік можливостей. Зокрема, на підставі рекомендацій, сформульованих Азаде Мерпуяном щодо розробки ефективних та практичних стратегій навчання мови і літератури [14], сформовано такі пропозиції:

- Запропонувати студентам конвертувати есе у відео, подкасти, листи тощо (нині літературна критика активно розвивається у нових жанрах подкасту та відеоблогу);
- Обговорити зі студентами сильні та слабкі сторони медіа (такі знання важливо врахувати перед написанням тексту);
- Створювати освітнє середовище, залучаючи різні медіа (музику, кіно, документальні передачі, записи театральних вистав, картини, постери, мультики тощо). Це допоможе а) розширити розуміння предмету аналізу; б) сприятиме розумінню розширених можливостей конвергентних ЗМІ для ілюстрування матеріалу;
- Використовувати RAFT стратегію (Роль, аудиторія, формат, тема) під час обговорень: пропонувати студентам аналізувати і коментувати текст одночасно з різних позицій, під різними кутами зору тощо, фіксуючи дискусію за допомогою мережевих застосунків;
- Заохочувати студентів до створення власних проєктів (блогів, подкастів YouTube каналів);
- Заохочувати студентів до читання/перегляду і коментування завдань, виконаних іншими;
- Використовувати соціальні медіа для обговорення навчальних тем, текстів і авторів.

На другому етапі відбулося формування стратегії: відповідно до цілей були відібрані інструменти для досягнення їх. Всесвітній економічний форум визначив такі найважливіші навички майбутнього [15]: 1) аналітичне мислення та інноваційність; 2) активне навчання та стратегії навчання; 3) комплексне розв'язання проблем; 4) критичне мислення та аналіз; 5) креативність, оригінальність та ініціативність; 6) лідерство та соціальний вплив; 7) використання технологій, моніторинг та контроль; 8) створення технологій і програмування; 9) витривалість, стійкість і гнучкість; 10) логічна аргументація. Класичний курс літературної критики формує з них навички 1, 3, 4, 5, 10, наша стратегія застосування ІКТ була направлена на розширення цього переліку навичками 2, 6, 7, 9, залишаючи неохопленою лише 8, з огляду на те, що вона передбачає особливі фахові вміння.

На третьому етапі, що тривав три роки, відбулася апробація обраних інструментів ІКТ, оцінка їх переваг і недоліків; узагальнення досвіду та подальше впровадження його у роботі. За період 2020-2023 року, враховуючи обставини карантину, змішаного навчання, повномасштабного вторгнення російських військ та блекаутів у різній мірі були апробовані усі чотири моделі практико орієнтованого навчання, сформульовані Енн Ойасте:

- 1) *розширене аудиторне навчання* з використанням елементів ІКТ;
- 2) використання засобів ІКТ як *допоміжний елемент* для створення постійно доступного навчального середовища засобами мережі, яке використовують між заняттями для поширення навчальних матеріалів, надання домашніх завдань тощо (до оголошення карантину);
- 3) *змішане навчання*, яке відбувається переважно онлайн, але практичні заняття відбуваються в аудиторії;

4) *онлайн навчання*, яке відбувається переважно у створеному мережевому навчальному середовищі (під час карантину, російської агресії та блекаутів) [4, С. 110-111]. Вказані зовнішні зміни в обставинах навчання викликали неодноразову корекцію стратегії. На початковому етапі йшлося про посилення ефективності аудиторного навчання, забезпечення навчального середовища поза заняттями. Під час карантину та російського вторгнення виникла потреба компенсувати втрачені переваги аудиторних годин, покращивши якість онлайн навчання. Під час блекаутів з'явилася необхідність забезпечити асинхронне вивчення дисципліни. Розроблена стратегія на всіх етапах сприяла покращенню ефективності навчання, забезпечивши:

- постійний доступ до навчальних матеріалів незалежно від місця перебування студента і часу звернення;
- швидке інформування студентів про оновлення завдань, матеріалів тощо;
- можливість працювати самостійно (зокрема й у тому режимі, який відповідає графіку подачі енергії);
- обговорення завдань та результатів виконання їх.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до сучасних вимог фахового середовища програмою з курсу літературної критики передбачено вивчення теорії жанрів критики, створення власних текстів та просування їх до читача. Аллен Ганнет, досліджуючи створення успішних творчих продуктів, виводить 4 закони (процеси), що передують успіху:

- 1) споживання;
- 2) наслідування;
- 3) взаємодія у творчих спільнотах;
- 4) ітерації (апробація) [16].

Традиційні навчальні курси критики зорієнтовані передусім на споживання (вивчення історії літературної критики та знакових текстів), частково – наслідування, адже у рамках курсу студенти пишуть критичні тексти певних жанрів. Але застосування ІКТ допомагає створити продуктивну творчу спільноту, залучаючи не лише студентів окремої групи, але й зацікавлених з інших груп і навчальних закладів, професійних критиків і читачів. Можливості Web 2.0 можна використати для забезпечення ітерації, яку не можуть забезпечити традиційні ЗМІ. Таким чином, наша стратегія використання ІКТ виходить із таких потреб:

- підвищення ефективності / пошук нових інструментів аналізу літературно-критичного і художнього тексту;
- оптимізація структурування матеріалу;
- активізація обговорення навчальних завдань у межах групи;
- формування продуктивної творчої спільноти;
- створення критичних матеріалів у мережевих форматах;
- апробація створених матеріалів та просування їх до читачів.

Вивчення літературної критики передбачає ознайомлення зі знаковими критичними текстами та аналізом їх. Зокрема, йдеться про спадщину Миколи Костомарова, Івана Франка, Миколи Євшана, Михайла Рудницького, Олександра Білецького, Григорія Костюка, Юрія Лавріненка, Євгена Сверстюка, Івана Світличного, Леоніда Ушкалова, Ганни Улюри, Тетяни Трофименко та інших. Традиційно студенти знайомляться з текстами та визначають ключові ідеї. Оскільки подібний навчальний прийом застосовується і під час вивчення інших літературознавчих дисциплін, він сприймається студентами незацікавлено, з огляду на одноманітність їхніх дій.

Щоб активізувати інтерес, а також розширити професійні навички, можна запропонувати проаналізувати тексти методом віддаленого читання (*distant reading*), запропонованого Франко Моретті. Класичне застосування цієї методології передбачає

аналіз текстових масивів і представлення отриманих даних у графіках, картах та схемах. Ця можливість працювати з багатьма текстами (а отже охоплювати не лише видатні, але й маргінальні тексти) дає змогу робити узагальнення щодо великих історичних періодів чи регіонах, спираючись на об'єктивні дані. Ця методологія використовує вибірку, статистику, паратексти для аналізу великих текстових колекцій або й одного тексту. Комп'ютерна програма здатна виміряти довжину речень, структуру, лексику, подаючи досліднику дані для аналізу. Прикладом таких програм є ті, що створюють хмари тегів на підставі частоти вживання їх у тексті. У нашій практиці ми застосовували сервіс voyant-tools.org, який дозволяє оперувати великими текстами, вилучати службові слова з обрахунків та формувати хмари тегів і графіки використання окремих лексичних одиниць та прослідковувати контексти вживання.

Студенти можуть аналізувати тексти за допомогою voyant-tools.org до прочитання текстів, а потім аналізувати їх у традиційний спосіб, звертаючи увагу на значимість повторюваних слів, а можуть спершу читати тексти, а потім робити комп'ютерний аналіз і порівнювати своє сприйняття змісту статей до і після створення хмари. Зображення хмар ключових слів кількох авторів можуть бути окремим предметом розмови, воно демонструє, як змінювалися інтереси критиків та критерії їхньої оцінки. Застосування методу віддаленого читання особливо ефективно для завдань, що передбачають аналіз річного комплексу літературно-художнього часопису, його критико-бібліографічних матеріалів, бо зменшує обсяг «ручної» праці на користь аналітичної.

Ще одним ефективним прийомом віддаленого читання є створення карт, на матеріалі текстів. Картографування простору романів (чи інших жанрів) певного жанру чи періоду дає змогу зробити неочевидні досі висновки, які можуть бути покладені в основу літературно-критичного тексту. Зручним інструментом для створення карт є storymap.knightlab.com, який дає змогу не лише позначити необхідні об'єкти. Але й додати коментарі, фото, цитати. Створена карта-історія може бути як окремим продуктом, а може ставати ілюстрацією до літературно-критичного тексту, коли в центрі аналізу просторові аспекти творів.

Іншим прийомом вивчення літературно-критичної теорії є обговорення позиції критиків щодо тих чи інших естетичних/ідеологічних питань. Посібник «Жанри літературної критики» містить завдання цього типу до кожного розділу. Щоб стимулювати обговорення під час заняття, можна скористатися онлайн-дошкою Padlet, де студенти розмістять свої відповіді. Після ознайомлення із позиціями учасників обговорення можна ефективно модерувати, наприклад, поділивши студентів на опонентів чи організовуючи дискусію за принципом: аргумент-контраргумент. Застосунок Padlet також ефективний для ведення дискусії відповідно до RAFT стратегії, адже дозволяє сформувати окремі простори для різних ролей, аудиторій, форматів і тем (якщо увімкнути режим групування постів).

Padlet також може використовуватися і з іншою метою: як засіб організації колективної роботи, наприклад, над створенням каталогу прийомів написання літературно-критичних текстів. Оскільки навчальні курси передбачають не лише вивчення історії та теорії літературної критики, але й набуття навичок створення рецензій, літературних портретів, проблемних статей, оглядів, есе тощо, варто звертати увагу студентів не тільки на зміст текстів, але й на ті архітектонічні та стилістичні прийоми, якими автор впливає на читачів. Зміна цього завдання з індивідуального на групове збільшує його ефективність для усіх учасників навчального процесу. Типологізувати прийоми допомагає форма організації «Полиця», яку можна вибрати одразу, визначивши типи прийомів у заголовках розділів.

Зручним інструментом для структурування (опрацьовуваної теми, літературно-критичної статті, майбутнього власного тексту) є мапи думок (mind mapping). Мапи

думок ієрархізують поняття (теми), демонструючи зв'язок частин і цілості. У такий спосіб зручно представляти як структуру певного тексту, так і структурувати проблемне поле. Більшість онлайн платформ дозволяють ділитися картами, тому вони також придатні не лише для індивідуальної, але й групової роботи.

В умовах колективної праці мапи думок стають зручним інструментом аналізу проблемного поля. Студенти додають ідеї, продуктивні, на їхню думку, в контексті обговорення проблеми, а потім структурують їх і створюють на підставі створеної мапи текст статті. Для збору інформації поза межами групи можна використати google-forms, що дають можливість створювати як питання закритого типу (для збору статистичної інформації), так і відкритого. У такий спосіб можна з'ясувати важливі тренди сучасної книжкової галузі, прихильності читачів, думки експертів.

Нехарактерним, але ефективним використанням застосунку google-forms можемо вважати створення за їх допомогою інтерактивних оглядів літератури, поширених у мережі. Жанр огляду передбачає опрацювання певної множини книжок, але не в усіх підвидах – глибоку аналітичність, часом ідеться про групування книжок за певним принципом. Застосунок google-forms передбачає можливість поєднати текст, зображення та опитування. В результаті отримуємо візуалізований інтерактивний різновид огляду.

Мережа Facebook використовувалася як підтримувальне середовище та як місце апробації. У першому випадку йдеться про створення закритої групи, де розміщувалися матеріали (посилання на обов'язкові та допоміжні джерела), обговорювалися завдання, організація роботи тощо. Це сприяло залученості студентів та під час дистанційного навчання полегшувало координацію роботи та контроль за виконанням завдань. Цю саму роль можуть виконувати групи в месенджерах, які ефективно допомагають тримати групу поінформованою, мотивованою та налаштованою на взаємодію.

Участь студентів у відкритих групах, таких як «Враження.ЮА», дозволяє їм апробувати свої критичні тексти, брати участь у обговоренні рецензій інших авторів, навчаючись висловлювати свою думку доказово, переконливо та професійно. Крім того, така участь важлива для переборення проблеми дистанції між академічним письмом та практичними потребами, яку спостерігають на глобальному рівні [17, С. 91]. Участь у спільнотах зацікавлених літературною критикою допоможе студентам краще орієнтуватися у читацькому запиті, відшліфувати прийоми привернення уваги та випрацювати прозорий і логічний стиль.

Дж. Сіменс [18] підкреслював важливість нетворкінгу у ході навчання. Соціальні мережі забезпечують набуття та зміцнення контактів, важливих для подальшого розвитку та професійної діяльності. Вони здатні поєднувати осіб, що перебувають на початку їхнього професійного шляху, із фахівцями, експертами, роботодавцями та забезпечувати обмін інформацією в створеній нетворк.

Участь студентів у відкритих групах здатна посилити мотивацію студента та сприяти самовдосконаленню. Формування теоретичних навичок написання критичних текстів різних жанрів передбачає розвиток критичного мислення та навиків письма (засвоєння жанрових структур, апробація прийомів тощо). Важливу роль у цьому відіграє взаємодія з викладачем, що спрямовує написання тексту, коментує результат, рекомендує шляхи покращення. Це передбачає значну залученість викладача, яка часом перевищує його можливості. Тоді як публікація власних літературно-критичних текстів у відкритих групах, а головне - аналіз реакції читачів - ініціює самоаналіз своєї роботи і підвищує зацікавленість у навчанні. Усвідомлення своєї відповідальності за результати навчання посилюється, коли, крім участі у групах, студент веде власний блог в мережі Facebook чи іншій. Те, що текст мусить бути опублікований на власній сторінці і його прочитає не лише викладач, але й друзі, спонукає студента ретельніше працювати над

своїми текстами, зокрема, розуміти реальні потреби своєї аудиторії, бути цікавим і корисним для неї.

Й. Розенберг та Н. Егберт [19] вказують на ефективність Facebook у формуванні професійної ідентичності та самопрезентації. Розуміння цього допомагає студенту розпочати вибудовувати свою професійну репутацію, залучати своїх читачів та працювати над промоцією своїх текстів та позиціонувати себе як літературного критика. Цей комплекс дій часто лишається за межами традиційних курсів із літературної критики, але в сучасних умовах потребує додаткової уваги. Блог в соціальній мережі створює умови для пізнішого набуття досвіду самозайнятості. Цю саму функцію можуть виконувати і Телеграм-канали, які студенти здатні створювати як самостійно, так і колективно.

Мережа Youtube дає можливість студентам створювати літературно-критичні відеоблоги та буктрейлери. Це нові формати літературної критики, що виникли й існують у мережі. Youtube передбачає можливість формування сталої аудиторії (підписників), оцінки (лайки) та коментування глядачами, що допомагає студенту розуміти свої сильні і слабкі сторони, реагувати на потреби аудиторії, а також на критичні зауваги. Створювані відео можуть поширюватися в інших мережах, а це формує навички SMM.

Ще один спосіб апробації студентської літературно-критичної творчості - блог у форматі розсилки (наприклад, учасникам літ. студії чи охочим). Зручним сервісом для такої форми роботи є безкоштовний Mailchimp, який дозволяє розсилати текст понад 200 особам. Фіксована періодичність такого блогу сприятиме формуванню навичок роботи за певним графіком, створювати контент-план та урізноманітнювати форму і зміст розсилки.

Розглянуті приклади застосування ІКТ на заняттях з літературної критики не вичерпують питання і в перспективі можуть бути розширені іншими. Під час формування та реалізації стратегії використання ІКТ ішлося не про кількісну різноманітність, а про доцільність, ефективність та взаємодоповнюваність компонентів. У цілому апробація використання цих технологій в освітньому процесі продемонструвала позитивні результати: зростання залученості студентів у навчальний процес; покращення підготовки до занять завдяки доступності матеріалів у групі; зростання уваги до майстерності написання текстів; глибшого розуміння особливостей роботи критика в сучасних умовах. Водночас спостерігалися і негативні тенденції: інтровертовані студенти пасивно ставилися до завдань, що потребували взаємодії зі сторонніми людьми (учасниками груп); в одній академічній групі студенти слабо взаємодіяли між собою, і це негативно впливало на групову роботу і збільшувало навантаження на тих студентів, що прагли виконати завдання. Крім цього, потенційною загрозою вважаємо агресивну критику поширюваних текстів, що здатна демотивувати студентів. Втім, цьому можливо запобігти, обговоривши і встановивши правила спілкування/ коментування виконаних завдань та загальної поведінки в мережі та під час он-лайн занять. Під час блекаутів виникли додаткові труднощі: використання нових мережевих сервісів вимагало часу на їх опанування, що негативно позначалося на мотивації та загальній ефективності виконання завдання.

Висновки. Розробляючи стратегію використання ІКТ на заняттях з літературної критики, ми прагли перейти від спорадичного звернення до мережевих сервісів до системної діяльності, здійснюваної відповідно до поставлених цілей. У результаті продуманої стратегії застосування ІКТ під час вивчення літературної критики допомогало ефективно сформуванню навички аналізу важливих літературно-критичних текстів; структурування теми і статей; дослідження думки і потреб аудиторії; апробації і просування до читача власних текстів. Окрім формування зручного навчального

середовища, мережеві засоби ІКТ допомагають набути зв'язків у професійному середовищі, залучати засоби неформальної освіти. Вивчення нових форматів, що виникли і побутують у мережі, допомагає студентам глибше зрозуміти сучасний літературно-критичний процес та почати формувати власну репутацію як фахівця. Негативні явища (пасивність, агресивна критика) потребують обговорення під час занять, але не можуть бути перешкодою для подальшого застосування ІКТ у навчанні. Перспективним вважаємо з'ясування можливостей та ефективності інших соціальних мереж (передусім Instagram) для виконання навчальних завдань, а також розробку методики створення літературно-критичних текстів у аудіо та відеоформатах (подкастах та відеоблогів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Prasad C.V., Lalitha P., Srikar P.V.N. Barriers to the Use of information and communication technology (ICT) in secondary schools: Teacher's perspective, *Journal of Management Research*. 2015. Vol. 7. No. 2. P. 190-208.
2. Livingston S., Huddon L. EU Kids Online, *Zeitschrift für Psychologie*. 2009, Vol. 217. No. 4. P. 236-239.
3. Prosser M., Trigwell K., Taylor P. A phenomenographic study of academics' conceptions of science learning and teaching. *Learn. Instr.* 1994. Vol.4. No. 3. P. 217-231.
4. Ojaste A. A Monitoring Study on Students' Attitudes Toward E-learning in Teaching Handicrafts, *The Changing Face of Music and Art Education*. 2014. Vol. 6. No. 2. P. 103-116.
5. Tomczyk Ł. Research trends in media pedagogy: Between the paradigm of risk and the paradigm of opportunity, *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*. 2021. Vol. 9. No.3. P. 399-406.
6. Wang B.T., Teng C.W., Chen H.T. Using iPad to facilitate English vocabulary learning, *International Journal of Information and Education Technology*. 2015. Vol. 5. No. 2. P. 100-104.
7. Alakrash H.M., Razak N.A. Motivation towards the Application of ICT in English Language Learning among Arab EFL Students, *Journal of Advanced Research in Dynamical & Control Systems*. 2019. Vol. 11. P. 1197-1203.
8. Anderson T., Dron J. Three generations of distance education pedagogy, *The International Review of Research in Open and Distance Learning*. 2011. Vol. 12. No. 3. P. 80-97.
9. Selwyn N. Web 2.0 applications as alternative environments for informal learning - a critical review. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/aacc/db627b1f802bbf7501f0091dd79a172daf82.pdf> (дата звернення: 30.10. 2024).
10. Selwyn N., *Faceworking: Exploring students' education-related use of Facebook, Learning, Media and Technology*. 2009. Vol. 34. P. 157-174.
11. Bugeja M. Facing the Facebook. URL: https://www.researchgate.net/publication/284773009_Facing_the_facebook (дата звернення: 5.08.2022).
12. Manca S., Ranieri M. Is it a tool suitable for learning? A critical review of the literature on Facebook as a technology-enhanced learning environment, *Journal of Computer Assisted Learning*. 2013. Vol. 29. P. 487-504.
13. Кучерук О. А., Караман С.О., Караман О.В., Віннікова Н.М. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх вчителів української мови і літератури, *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71 № 3. С. 196-214.

14. Mehrpouyan A. Enhancing online English language and literature classrooms: effective and practical teaching strategies, Education and Information Technologies. 2023. Vol.28. P. 4127-4141.
15. Якими будуть основні 10 навичок у 2025 році – Всесвітній економічний форум опублікував список URL: <https://nus.org.ua/news/yakymy-budut-osnovni-10-navychok-u-2025-rotsi-vsesvitnij-ekonomichnyj-forum-opublikuvav-spysook/> (дата звернення: 5.08.2022).
16. Ганнет А. Крива творчості. Як створити потрібну ідею в потрібний час. Київ: КМ-Букс, 2018. 256 с.
17. Li H. How does criticism civilize: the possibility and limitation of literature criticism in university education, Inter-Asia Cultural Studies. 2023. Vol. 24. No 1. P. 88-100.
18. Siemens G. Connectivism: A learning Theory for the Digital Age, International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. URL: https://jotamac.typepad.com/jotamacs_weblog/files/Connectivism.pdf (дата звернення: 1.08.2022).
19. Rosenberg J., Egbert N. Online impression management: Personality traits and concerns for secondary goals as predictors of self-presentation tactics on Facebook, Journal of Computer-Mediated Communication. 2011. Vol. 17. No 1. P.1-18.

Матеріал надіслано до редакції 07.04.2024 р.

Затверджено до друку 03.12.2024 р.

HOW TO TEACH LITERARY CRITICISM WITH THE HELP OF WEB-BASED ICT?

Nina Bernadska

Doctor of Science in Philology, professor

Professor at the Department of History of Ukrainian Literature, Theory of Literature and Literary Creativity

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv Ukraine

nbernadska@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9217-2229

Snizhana Zhygun

Doctor of Science in Philology, Associate Professor

Professor at the Department of Ukrainian Literature, comparative studies, and Grinchenko studies

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine

s.zhyhun@kubg.edu.ua

ORCID 0000-0003-1193-2949

Abstract. The article deals with the experience of using web-based ICT in the study of literary criticism at the Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv and the Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University. The strategy of involving ICT in the educational process of the discipline was developed in accordance with the needs of the courses “Critic in the modern literary process” by Nina Bernadskaya (Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv) and “Genres of literary criticism” by Snizhana Zhygun (Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University). The purpose of the article is to evaluate the effectiveness of the use of web-based ICT tools in the study of the discipline “Literary Criticism”. The results. Based on the description and analysis of the possibilities of using such samples of web-based ICT as tag clouds, memory cards, Padlet interactive board, Google forms, social networks and mailing list blogs, it is concluded that the use of these applications during the study of literary criticism contributes to the formation of analysis skills of literary and critical texts; structuring the analyzed problem and the text being created; audience monitoring and approbation and promotion of texts. The presented strategy of involving ICT in the teaching of literary criticism is aimed at forming a comfortable learning environment capable of transforming into a professional one. The study of new formats that have

emerged and exist on the net helps students to better understand the modern literary-critical process and begin to build their reputation as a specialist. The assessment of this strategy as positive is based on the growth of students' involvement in the educational process; improving the quality of preparation for classes due to the availability of materials in the group; a variety of techniques in students' critical texts compared to previous years. As the negative consequence of using this strategy, it is worth paying attention to the passivity of introverted students when performing tasks that require interaction with strangers. However, it does not prevent the further application of this strategy in the teaching of literary criticism.

Keywords: web-based ICT; literary criticism; learning environment

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Prasad, C.V., Lalitha, P., & Srikar, P.V.N. (2015). Barriers to the Use of information and communication technology (ICT) in secondary schools: Teacher's perspective, *Journal of Management Research*. 7(2), 190-208.
2. Livingston, S., & Huddon, L. (2009). EU Kids Online, *Zeitschrift für Psychologie*, 217 (4), 236-239.
3. Prosser, M., Trigwell, K., & Taylor, P. (1994). A phenomenographic study of academics' conceptions of science learning and teaching. *Learn. Instr.*, 4(3), 217-231.
4. Ojaste, A. (2014). A Monitoring Study on Students' Attitudes Toward E-learning in Teaching Handicrafts, *The Changing Face of Music and Art Education*, 6(2), 103-116.
5. Tomczyk, Ł. (2021). Research trends in media pedagogy: Between the paradigm of risk and the paradigm of opportunity, *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 9(3), 399-406.
6. Wang, B.T., Teng, C.W., & Chen, H.T. (2015). Using iPad to facilitate English vocabulary learning, *International Journal of Information and Education Technology*, 5(2), 100-104.
7. Alakrash, H.M. & Razak, N.A. (2019). Motivation towards the Application of ICT in English Language Learning among Arab EFL Students, *Journal of Advanced Research in Dynamical & Control Systems*. 11, 1197-1203.
8. Anderson, T., & Dron, J. (2011). Three generations of distance education pedagogy, *The International Review of Research in Open and Distance Learning*. 12(3), 80-97.
9. Selwyn N. (2017). Web 2.0 applications as alternative environments for informal learning – a critical review. October 30, 2024. <https://pdfs.semanticscholar.org/aacc/db627b1f802bbf7501f0091dd79a172daf82.pdf>
10. Selwyn, N. (2009). Faceworking: Exploring students' education-related use of Facebook, *Learning, Media and Technology*, 34, 157-174.
11. Bugeja, M. (2022). Facing the Facebook. August 05, 2022. https://www.researchgate.net/publication/284773009_Facing_the_facebook.
12. Manca, S. & Ranieri, M. (2013). Is it a tool suitable for learning? A critical review of the literature on Facebook as a technology-enhanced learning environment, *Journal of Computer Assisted Learning*, 29, 487-504.
13. Kucheruk, O., Karaman, S., Karaman O., Vinnikova N. (2019). Using ICT tools for forming professional competences of future teachers of the ukrainian language and literature, *Information Technologies and Learning Tools*, 71(3), 196-214.
14. Mehrpouyan, A. (2023). Enhancing online English language and literature classrooms: effective and practical teaching strategies, *Education and Information Technologies*, 28, 4127-4141.
15. What will be the top 10 skills in 2025? (2024). World Economic Forum. October 30, 2024. <https://nus.org.ua/news/yakymy-budut-osnovni-10-navychok-u-2025-rotsi-vsesvitnij-ekonomichnyj-forum-opublikuvav-spysok/>.

16. Hannett, A. (2018). *The Creativity Curve. How to create the right idea at the right time.* Kyiv: KM-Buks.
17. Li, H. (2023). How does criticism civilize: the possibility and limitation of literature criticism in university education, *Inter-Asia Cultural Studies*, 24 (1), 88-100.
18. Siemens, G. (2024). *Connectivism: A learning Theory for the Digital Age*, *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*. October 30, 2024. https://jotamac.typepad.com/jotamacs_weblog/files/Connectivism.pdf
19. Rosenberg, J., & Egbert, N. (2011). Online impression management: Personality traits and concerns for secondary goals as predictors of self-presentation tactics on Facebook, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 17(1), 1-18.